

Anmälan om fusk som »bestraffning«

»Jag känner inte till något annat fall där en forskare blivit anmäld för fusk av ett sponsrande företag därför att resultaten och tolkningarna varit ofördelaktiga«. Det skriver Bengt Järholm, som menar att rutinerna för hantering av forskningsfusk måste ta hänsyn till att anmälaren kan vilja påverka forskarna i en viss riktning.

En ledare i Läkartidningen 40/2007 skriver Anders Ekbohm: »Helt nyligen uppdagades åter ett fall av misstänkt forskningsfusk, denna gång vid Umeå universitet. En utländsk gästforskare, som utfört en cancerstudie för ett sponsrande företag, har av företaget anmälts till universitetet för vetenskaplig oredlighet.« Påståendet används för att diskutera hur anklagelser om fusk bör utredas. Jag håller gärna med Ekbohm om att ett oberoende utredningsinstitut vore av stort värde och att de regler vi har idag gör att utomstående kan misstänka att universitetet själva brister i sin utredning för att slippa kritik.

Vad som mera sällan framförs är att den forskare som anmäls har mycket begränsade möjligheter att försvara sig under utredningstiden. Därför skulle en anmälan kunna användas som bestraffning eller hot mot en forskare. För den som inte är insatt i ärendet kan anmälan i sig tolkas som att det åtminstone finns någonting som är diskutabelt: »ingen rök utan eld ...«. Dessutom är alla handlingar i ett sådant ärende som kommer till ett universitet offentliga, och medierna kan därför läsa olika inlagor och tolka

BENGT JÄRVHOLM
dekanus, medicinska fakulteten, Umeå universitet
bengt.jarvholm@envmed.umu.se

dem. Att sätta sig in i ett ärende är emellertid ofta en tidsödande uppgift; referaten stannar i allmänhet vid (de negativa) rubrikorden.

Det fall som beskrivs i ledaren kan åskådliggöra detta problem. För det första innehåller påståendet i ledaren sakfel som sannolikt bygger på att man inhämtat andrahandsuppgifter. En utländsk forskare i Umeå, verksam vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), inte vid Umeå universitet, har »fuskat«, något som upptäcktes av forskargruppen själv och som ledde till att en uppmärksam artikel i Science återtog. Det fallet löstes utan någon utomstående utredning genom att forskargruppen själv noterade »fusket« och vidtog relevanta åtgärder.

Det andra fallet gäller en anmälan mot en forskare vid medicinska fakulteten vid Umeå universitet från en bidragsgivare/sponsor. Det gällde en fas II-studie av en delvis ny behandlingsmetod mot hjärntumörer. Studien omfattade 29 patienter. Den hade förutom av sponsorn också stötts av Cancerfonden. Flera framstående kliniska forskare deltog i studien och i författandet av slutrapporten. Studien genomfördes 2001–2003 och rapporterades 2004 till Läkemedelsverket. I rapporten till Läkemedelsverket konstaterade forskarna att metodens fördelar var osäkra

och att behandlingen gav allvarliga biverkningar. Man ville också publicera resultaten och fick en artikel accepterad i en vetenskaplig tidskrift 2006, men en medverkande kliniker skrev till redaktören och angav att hon inte stod bakom alla slutsatser, varför artikeln återtog.

Sponsorn är ett mindre företag som satsat på denna nya typ av behandling. För företaget är naturligtvis fynden en besvikelse. I den anmälan om oredlighet i forskning som inkom till universitetet i september 2007 är huvudanklagelsen att forskaren dragit fel slutsatser av data. Några påståenden om att han förvrängt data finns inte, utan huvudanklagelsen rör att forskaren tolkat data alltför negativt och dessutom framhållit en annan behandling som verksam i den artikel som sänts in. Den interna utredningen som gjorts vid universitetet finner ingen grund för oredlighet; han frikänns helt. Däremot ser man anmälarens agerande som klandervärt (rapporten finns att läsa på http://www.umu.se/medfak/aktuellt/dokument/oredlighetsutr_07.pdf).

Det finns idag en omfattande litteratur som visar att data lätt blir alltför välvilligt tolkade i förhållande till sponsorn i studier där författarna har en relation till sponsorn eller till det bolag som saluför produkten [1, 2]. Det förekommer också att studier som inte är tillräckligt positiva inte blir publicerade.

Jag känner inte till något annat fall där en forskare blivit anmäld för fusk av ett sponsrande företag därför att resultaten och tolkningarna varit ofördelaktiga. Större företag

skulle sannolikt dra sig för detta på grund av den negativa publicitet som kan följa.

Idag utvecklas dock många behandlingsmetoder av små företag som har en enda produkt och där företagets överlevnad kan bero på att produkten blir positivt utvärderad. Riskerna med att anmäla någon för fusk framstår i sådana fall som kanske ringa i förhållande till en tänkt »nytta« för företaget i det fall man »vinner«.

I debatten om anmälan av forskningsfusk har man diskuterat risken och obehaget för anmälaren [3]. Jag menar att när vi funderar på hur anmälan om fusk ska hanteras måste vi också beakta att en anmälan eller ett hot om anmälan kan användas som påtryckning mot forskarens integritet. Mycket talar för att sponsrade studier blir allt vanligare och mycket citerade [4]. Det är viktigt att de rutiner som ska utvecklas för att hantera forskningsfusk också tar hänsyn till att anmälaren kan vilja påverka forskarna i en viss riktning.

■ *Potentiella bindningar eller jävsförhållanden: Inga uppgivna.*

REFERENSER

1. Bekelman JE, Li Y, Gross CP. Scope and impact of financial conflicts of interest in biomedical research. A systematic review. *JAMA*. 2003; 289:454-65.
2. Lexchin J, Bero LA, Djulbegovic B, Clark O. Pharmaceutical industry sponsorship and research outcome and quality: systematic review. *BMJ*. 2003;326:1167-70.
3. Gardner W, Lidz CW, Hartwig KC. Authors' reports about research integrity problems in clinical trials. *Contemp Clin Trials*. 2005;26:244-51.
4. Patsopoulos NA, Ioannidis JP, Analatos AA. Origin and funding of the most frequently cited papers in medicine: database analysis. *BMJ*. 2006;332:1061-4.